

№ 20 (325)
Май 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Выданне: «Ландшафты памяці» –** стар. 2
- **Акцыя: ноч музеяў па-беларуску –** стар. 4
- **Рэгіён: летапіс і летапісцы Вялікага Сяла –** стар. 6

Рэгіён

Кніга пра Вялікае Сяло

7 мая ў Вялікасельскай сярэдняй школе Дзяржынскага раёна адбылася прэзентацыя кнігі «Маленькія хронікі Вялікага Сяла» – падзея, якую даўно чакалі жыхары Вялікага Сяла і навакольных вёсак, вучні і настаўнікі школы ды і ўсе неаб'якавыя да гісторыі і культурнай спадчыны людзі.

Яшчэ ад рання ў школу пачалі прыходзіць і прыязджаць з навакольных вёсак вучні з букетамі, а таксама вясковыя бабулі і дзядулі, чые ўспаміны аб даваенным часе і вайне ўвайшлі ў кнігу. У перапоўненай актавай зале побач сядзелі і тыя, каму 8–15 гадоў, і тыя, каму ўжо за 80.

Урачыстае пасяджанне адкрыла і вяла рэй выкладчыца рускай мовы і літаратуры Тамара Заблоцкая, якая больш за 20 гадоў збірала, сістэматызавала і захоўвала матэрыялы, звязаныя з гісторыяй школы і наваколля, запісвала ўспаміны старых жыхароў вёскі... Вучні зачыталі ўрыўкі з кнігі. Перад прысутнымі выступілі тыя, хто ўдзельнічаў у складанні і афармленні унікальнага выдання: мастак-кераміст, педагог, дырэктар Дома народнай творчасці Наталля Ермаловіч, вядомы майстар па вырабе драўляных гадзіннікаў і музычных інструментаў Андрэй Мартынюк, супрацоўніца раённай газеты «Сцяг Кастрычніка» Інэса Хвалей, а таксама Тамара Заблоцкая і аўтар гэтага артыкула, які напісаў прадмову да кнігі. Добрыя словы ўдзячнасці складалі камі прагучалі ад дырэктара школы Віктара Залуцкага. Напрыканцы сустрэчы вучні падарылі прысутным бабулькам і дзядулям кветкі, усе мелі магчымасць пазнаёміцца з кнігай. Яна выдадзеная на беларускай мове, мае 125 старонак, аздобленая больш чым 120 фотаздымкамі...

Безумоўна, з'яўленне гэтага цудоўнага краязнаўчага даследавання – вялікая творчая ўдача асобаў, якія выдалі кнігу, ахвяруючы часам, на ўласныя, не вельмі багатыя, сродкі. І гэтая падзея неардынарная не толькі для Дзяржыншчыны, але і для ўсёй Беларусі. На вялікі жаль, на мерапрыемстве не прысутнічаў ніхто з прадстаўнікоў Дзяржынскага раёна, хаця яны былі запрошаныя. І шкада, што кніга выйшла ўсяго... у двух асобніках. На больш у ініцыятараў выдання не было сродкаў. Цяпер яны спадзяюцца, што знойдзецца зацікаўлены фундатар, каб кніга пабачыла свет большым накладам.

(Артыкул пра «Маленькія хронікі Вялікага Сяла» глядзіце на стар. 6)

Вучні Лукскай СШ Карэліцкага раёна з гурта «Вясняначка»

Асоба ў краязнаўстве

Леакадзія Налецкая

Яе, Леакадзію Іванаўну Налецкую, я ведаю даўно як вельмі шчырага, працавітага, гасціннага чалавека, сапраўднага патрыёта Беларусі. І не толькі яе, але і ўсю сям'ю Налецкіх. Вечнай памяці мужа Васіля Пятровіча, вядомага краязнаўца, настаўніка гісторыі Ракаўскай СШ, што ў Валожынскім раёне, стваральніка школьнага краязнаўчага музея (цяпер ён носіць імя Васіля Налецкага). Вечнай памяці яе дачку Вольгу, выпускніцу журфака БДУ, таленавітую радыё-і тэлежурналістку, якая ў «пушкінскім» узросце пакінула нас праз няўмольную хваробу веку. Сына Віктара, які, нахштальт бацькоў, атрымаў прафесію педагога, прычым спалучыў у ёй дзве спецыяльнасці: настаўніка музыкі і беларускай мовы і літаратуры і дагэтуль сее ў дзіцячых галовах прыгожае, роднае, вечнае. Ведаю і разумных, таленавітых унукаў, гадвалага праўнука Якуба. Але цяпер – не пра іх. А пра Леакадзію Іванаўну. І не толькі таму, што гэтага вымагае высокі 80-гадовы юбілей (сардэчныя віншаванні і найлепшыя пажаданні ў сувязі з такой датай!). Але і па праве слухнасці: пра добрага чалавека трэба гаварыць яшчэ пры яго жыцці, не адкладаючы на потым.

З чаго пачаць? Мабыць, больш лагічна было б са згадак пра ўдзел Леакадзіі Налецкай у партыялагічнай краязнаўчай працы. Будзе і пра гэта. Толькі потым. Хочацца найперш распавесці пра няпросты, пакручасты, падчас гаротны жыццёвы шлях нашай гераіні. У ім, як у люстэрку, адбіўся лёс тысячай насельнікаў беларускіх вёсак, якім выпала пачаць сваё жыццё ў 1930-я гады. У гады галодныя, халодныя, страхотлівыя, гады частых арыштаў, несправядлівых абвінавачванняў і прысудаў. Не споўнілася маленькай Леакадзіі і трох гадоў, як «за прапаганду против колхозного строя» на шэсць гадоў засудзілі яе бацьку Івана Іванавіча Вараксу. Казаў ён ці не казаў нешта непатрэбнае пра «калгасны рай», што ва ўсходняй Беларусі запанаваў у 1929 годзе, але факт застаецца фактам: у калгас ён не ўступіў. А гэта ж – прыгранічная зона: ад іх Лукашоў да мяжы з «панскай Польшчай» уся-

го нейкія паўтары вярсты. Няўжо можна было такога «ненадзейнага» пакінуць на волі? Не пакінулі. І не толькі яго. Але і сям'ю «ворага народа». Адабралі хату, усю маёмасць, а жонку з малой дачкой высла-лі зімой, у лютыя маразы, у Валагодскую вобласць. Нікому з высланых працы не давалі, жылі як хочаш. Людзі паміралі ад голаду і холаду кожны дзень.

На добрае апавяданне хапіла б матэрыялу пра тое, як маці з трохгадовай дачкой вырывалася з таго пекла і дабіралася да роднай Беларусі. Але, у адрозненне ад Фёдара Роўбы, героя аповесці Васіля Быкава «Аблава», Ганна Варакса скіравалася не ў родныя Лукашы, а на Гомельшчыну, дзе жылі далёкія родзічы. Гэта іх і выратавала. Ніхто іх там не ведаў, не зачапіў. А родзічы праведалі: бацька адбывае зняволенне ў Чыцінскай вобласці. Прасядзеў ён у турме палову тэрміна, і яго адправілі на вольнае пасяленне пад самую Чыту. Загадаў стайняй пры вугальнай шахце. Да яго ўрэшце і прыехала жонка з маленькай дачкой. У агульным барак для вольных пасяленцаў было цесна, холадна, нават печка, якая палілася круглыя суткі, не магла абагрэць халупу. Але якая радасць: сям'я пасля доўгай разлукі сабралася разам! Ды і вызваленне не за гарамі... Аднак радавацца доўга не давалося. У 1937 годзе бацьку зноў арыштавалі. За што судзілі, што інкрымінавалі на гэты раз, што з ім сталася далей – невядома. Толькі ў рэабілітацыйнай справе ўжо ў іншы, паслясавецкі, час скупа паведамлілі: «І.І. Варакса памёр ад сардэчнай недастатковасці ў 1945 годзе»...

(Заканчэнне на стар. 3)

Канферэнцыя

Род магнацкі Радзівілаў

18 мая ў Жодзіне прайшоў другі этап Радзівілаўскіх чытанняў.

У канферэнцыі бралі ўдзел кандыдат гістарычных навук, загадчык сектара краізнаўства і архіяграфіі Інстытута гісторыі НАН Беларусі Аляксандр Доўнар, студэнт гістарычнага факультэта БДУ Аляксандр Пруднікаў (даклад «Гаспадарчае развіццё маёнтка Смалявічы ў XVII ст. Заснаванне і развіццё мястэчка Багуслаў Поле (Жодзіна)»); вучні Жодзінскай гімназіі № 1 Насця Мартысюк, Лізавета Салохіна, Ксеня Калеснікава, Насця Красоўская і Марк Грынь выступілі з праектам «Карчма-музей «У Багуслава»»; пісьменнік, мастак, выдавец Уладзімір Сіўчыкаў («З вопыту выдання кнігі «Багуслаў Радзівіл. Аўтабіяграфія»); вучні Жодзінскай школы № 6 Ліза Тарасевіч і Юля Машковіч (відэе-прект «Знаёмства з Багуславам Радзівілам»); кандыдат гістарычных навук,

супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Аляксей Шаланда (даклад «Геральдыка Радзівілаў у XV–XVIII стст.»); кандыдат гістарычных навук, дырэктар музея старабеларускай гісторыі НАН Беларусі Барыс Лазука (даклад «Палацы Радзівілаў на Беларусі»); намеснік дырэктара па навуковай працы Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» Галіна Кандрацьева (даклад «З гісторыі будаўніцтва і рэстаўрацыі палацавага ансамбля ў Нясвіжы») ды іншыя выступоўцы.

Паміж выступленнямі гучалі кампазіцыі ансамбля «Гуды» БДУ культуры і мастацтваў, трыо «Вытокі» Белдзяржфілармоніі, ансамбля «Эстетис» Жодзінскай гімназіі № 1 ды іншых калектываў.

Па заканчэнні другога этапу Радзівілаўскіх чытанняў былі падведзеныя вынікі і ўзнагароджаныя пераможцы.

Ул. інфарм.

Наша віншаванне

- Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» шчыра віншуюць супрацоўнікаў Бялыніцкага раённага мастацкага музея імя В.К. Бялыніцкага-Бірулі і ўсю грамадскасць Бялынічаў з юбілеем – 40-годдзем адкрыцця музея.
- Жадаем рупліўцам музейнай справы плёну ў пачэснай працы, здароў'я і асабістага шчасця.

На тым тыдні...

✓ Ва Ушацкім музеі Народнай славы імя Героя Савецкага Саюза У.Е. Лабанка адкрылася выстаўка пад назвай «**Мастакі Віцебшчыны – юбілею Перамогі**». З нагоды 65-й гадавіны Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне мастакі, сябры Віцебскай арганізацыі Беларускага саюза мастакоў, прадставілі трыццаць тры працы жывапіснага і графічнага характару. Сярод іх серыя працаў Мікалая Ткачова, акварэлі Вікенція Ральцэвіча, графіка Вячаслава і Жанны Шамшураў і інш. На выстаўцы таксама прадставлены выдатныя габелены выпускніцы Віцебскага тэхналагічнага інстытута Наталлі Лісоўскай, якая працуе ў тэхніцы ручнога ткацтва і тэкстыльнага дызайну.

✓ **18 мая ў вялікай зале Музея сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылася выстаўка «Сучасная польская графіка».** У адкрыцці бралі ўдзел прафесар Гжэгаж Ханьдэрэк, прафесар, загадчык майстэрні шаўкаграфіі, дэкан факультэта графікі (Акадэмія Мастацтваў г. Катавіцэ) Вальдэмар Вэнгжын. Выстаўка арганізаваная пры падтрымцы Польскага Інстытута ў Мінску.

✓ 22 мая Беларусь адзначыла сусветны Дзень біязнастайнасці. Сёлета ён мае адметнае гучанне, паколькі 2010 год абвешчаны ААН годам Біязнастайнасці. З гэтай нагоды **18 мая ў Мінску адбыўся круглы стол «Нацыянальная стратэгія захавання і ўстойлівага выкарыстання біязнастайнасці ў Рэспубліцы Беларусь: практычныя аспекты распрацоўкі і рэалізацыі».** Сярод удзельнікаў – дырэктар Праграмы развіцця ААН «Пабудова патэнцыялу ў галіне Стратэгічнай экалагічнай ацэнкі і ў галіне рэалізацыі прыродаахоўных канвенцыяў у Рэспубліцы Беларусь». Нацыянальным выканаўчым агенцтвам праекта выступіла Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Рэспублікі Беларусь.

✓ **19 мая ў Палацы мастацтва пачалі працаваць адразу тры выстаўкі.**

Юбілейная мастацкая **выстаўка Уладзіміра Новака** прымеркаваная да 70-годдзя мастака, на ёй прадстаўлены жывапісныя палотны, створаныя ў розныя гады жыцця. Юбілейная мастацкая **выстаўка Яўгена Карманавы** прымеркаваная да ягонага 75-годдзя. Тут можна пазнаёміцца з жывапіснымі, графічнымі і манументальнымі працамі рознага гадку, а таксама з керамікай. Мастацкая **выстаўка «Класіка колеру і душы»** дэманструе творы групы мастакоў, у працах якіх гаворыць не столькі форма, колькі колер. Сярод удзельнікаў Анатоль Кузняцоў, Мікалай Бушчык, Генадзь Козел, Зоя Луцэвіч, Іван Сямілетаў, Арцём Рыбчынскі, Аляксей Іваноў.

Усе выстаўкі працуюць да 30 мая.

✓ **20 мая ў Рэспубліканскім палацы культуры ветэранаў адбыўся канцэрт** Змітра Вайцюшкевіча і WZ Orkiestra, які быў прысвечаны 80-й гадавіне з Дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча і меў сімвалічную назву «**Дзе мой край?**». Пад час выступу прагучалі песні з даўняга, пакуль нявыдадзенага, супольнага праекта «Скрыпка дрыгвы» («Безгалоная Венера», «Мора», «Дзе мой край»), і творы, адмыслова напісаныя для канцэрта («Карчма», «Зяц варыць піва», «Імпрэсія» і іншыя). Прагучалі таксама песні на вершы сяброў У. Караткевіча, Генадзя Бураўкіна і Рыгора Барадзіла.

✓ У Мінску пачаўся конкурсны этап **Першага фестывалю беларускамоўнай рэкламы і прамоцыі «Adnak!»**, галоўнай мэтай якога з'яўляецца: сабраць усе працы беларускіх рэкламістаў, зробленыя на беларускай мове за апошнія тры гады. Ідэя фестывалю належыць агульнанацыянальнай культурніцкай кампаніі «Будзьма беларусамі!». Арганізацыйным партнёрам фестывалю выступіў спецыялізаваны інтэрнэт-рэсурс marketing.by.

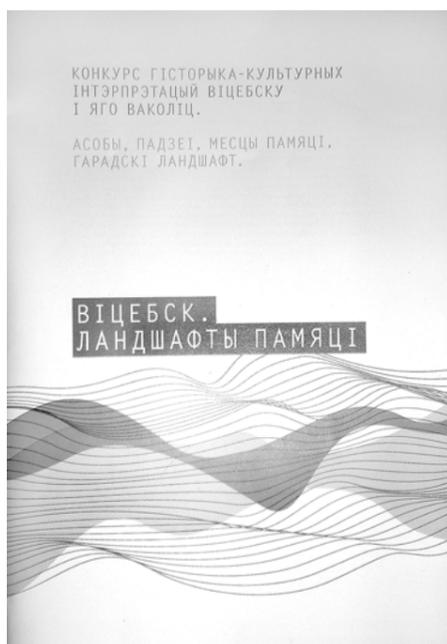
Зборнік цікавых прапановаў

Якія яны, ландшафты памяці Віцебска? На гэтае пытанне вы знойдзеце адказ, калі пачытаеце зборнік «Віцебск. Ландшафты памяці», прэзентацыя якога адбылася напрыканцы красавіка ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі. Кніга была выдадзена па выніках конкурсу, праведзенага музеям. Зірнуць на Віцебск у ракурсе новых помнікаў прапанавала моладзь ва ўзросце да 29 гадоў. Іх разважанні паддзеныя ў зборніку асобнымі артыкуламі ў храналігічным парадку адносна тэрміну дасылання працаў на конкурс. Школьнікі, студэнты, маладыя людзі выказалі свае меркаванні па пытанні, якіх помнікаў не хапае ў Віцебску і яго ваколіцах, якія цікавыя гістарычныя асобы, мясціны дагэтуль ніяк не адзначаныя, якая архітэктура патрабуе аднаўлення і чаму гэтыя месцы варты нашай увагі. У зборнік увайшлі дзевяць працаў, і ўсе яны друкаваныя па-беларуску (рускія перакладзіся з захаваннем стылю аўтара). Хоць адзначыць, што праект аб усталяванні ў Віцебску помніка князю Альгерду, прапанаваны

студэнтам гістарычнага факультэта ВДУ імя П.М. Машэрава Аляксандрам Банадысенкам, ужо распрацоўваецца.

Зборнік паказвае, што сённяшня моладзь стала і аб'ектыўна ацэньвае мінулыя падзеі Віцебшчыны. Менавіта таму ўдзельнікі праекта не падалі ніводнай асобы, якая б датычылася Віцебска толькі ўскосна, а абпіраліся на аўтарытэтныя гістарычныя крыніцы, што было заўважана і журы. Так, Валерый Шышанаў, намеснік дырэктара музея па навуковай працы адзначыў уплыў узаемадзейнення культуры, што, бывае, сцірае часавыя грані. І таму менавіта такія выданні спрыяюць аднаўленню гістарычнага мінулага.

Заклучны артыкул да зборніка напісаны краязнаўцам, выкладчыкам, кандыдатам гістарычных навук Мікалаем Піваварам, які, дарэчы, не ўваходзіў у склад журы і не быў азнаёмлены са зместам працаў. Аднак многія яго прапановы перагучаюцца з прыгаданымі моладдзю. Напрыклад, не забываць і нека адзначыць культурныя і тэатральныя трады-

цыі горада, ушанаваць асобу доктара Карла фон Гібенталя, які першы ў Еўропе прапанаваў ужываць гіпс для лячэння пераломнаў, усталяваць помнік Фёдару Махнову – самаму вялікаму чалавеку ў свеце, а таксама, безумоўна, князю Альгерду. Сваім заключным словам М. Півавар фактычна адзначыў большасць прапанаваных моладзевых праектаў.

Каардынатарам конкурсу і ўкладальнікам зборніка выступіў навуковы супрацоўнік Віцебскага мастацкага музея Раман Воранаў. Ён і праводзіў прэзентацыю «Ландшафты памяці», пад час

якой прадстаўнікі журы і ўсе прысутныя выказалі надзею, што такая важная справа не скончыцца выданнем гэтай кніжкі, а пойдзе далей і будзе разгледжаная на ўзроўні гарадскіх уладаў. Падтрымалася прапанова і аб правядзенні акцыі па добраахвотным зборы сродкаў на рэканструкцыю віцебскіх ландшафтаў памяці, дэвізам для якой можна было б выкарыстаць перафразаваны радок з твора Ф. Багушэвіча: «Не пакідайце ж справы беларускай».

Мне ж папчасціла прычыніцца яшчэ да рукапісаў гэтага зборніка. Ён вабіць сваёю канцэпцыяй, аб'ектыўнасцю развагаў, актуальнасцю праблемаў, не галаслоўнай, а абгрунтаванай прапановай іх вырашэння. Стыльовае і арыгінальнае афармленне зборніка пакіне толькі станоўчае ўражанне, а гістарычная і краязнаўчая інфармацыя прыцягне ўвагу многіх віцебчукоў, і не толькі.

На жаль, многія з прапанаваных помнікаў пакуль немагчыма пабачыць у Віцебску, на гэта патрэбная згода ўладаў, сродкі, час... Але крок зроблены, крок аргументаваны гісторыяй і з унёскам меркаванняў сучаснасці. Вось такі цудоўны сінтэз.

І, можа, калісьці з вышні ратушы мы пабачым Віцебск у надзвычайным характэры ландшафтаў памяці ў сучаснай інтэрпрэтацыі.

Ірына ЛОБАН, Віцебск

Асоба ў краязнаўстве

Леакадзія Налецкая

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Сям'ю «ворага народа» выселілі з барака, маці звольнілі з працы. Давялося перабівацца выпадковымі заробкамі. Дый зноў дабірацца на Гомельшчыну, а хацелася – у Лукашы. Добрыя людзі падказалі: у Маскве сястра Леніна Марыя Ільінічна часам дапамагае такім гаротнікам, як яна. Без такой дапамогі не толькі ніколі родных Лукашоў не ўбачыць, але і на Гомельшчыне не ўсядзець. І Ганна Варакса прашлася на чарговы ўчынак: пакінула ў сваякоў Леакадзію, а сама накіравалася ў Маскву. Распыталася ў добрых людзей, дзе прыёмная сястры Леніна, напісала заяву з просьбай вярнуцца ў родны кут, запісалася на прыём, доўга чакала сваёй чаргі. Нарэшце ні жывая ні мёртвая адчыніла дзверы ў зааветны кабінет, стала, анямелая, у парозе, не памятае нават, ці павіталася.

– Что же ты, белорусочка, так растерялась, – пачула як праз сон словы Марыі Ільінічны. Тая падышла, паклала руку на плячо, правяла да стала, пасадзіла ў крэсла. Краем заплаканых вачэй убачыла: на стала ляжыць справа яе мужа, з якой сястра Леніна ўжо, відавочна, азнаёмілася.

– Езжай домой, тебя никто не тронет. Документ придет позже.

Леакадзія добра памятае, як са станцыі Койданава ехалі яны на фурманцы ў зааветныя Лукашы.

Якраз у агародах цвіў боб. Незвычайна высокі, аблеплены знізу даверху пакручастымі бэльмі суквеццямі, увесь у чмяліным гуле. Настрой канчаткова не сапсавалі нават сустрэчы з вяскоўцамі, якія ў свой час дапамагалі «раскулачваць» сям'ю «ворага народа», нават тое, што маёмасць і хату (там зараз месціўся фельчарскі пункт) ніхто і не думаў вяртаць. Сталі жыць у сваякоў. Адночы глыбокай ноччу пастукалі ў акно: афіцэр пагранзастанавы прынес «від на жыхарства»...

Але адна бяда не ходзіць... Не паспелі нарадавацца, абжыцца, як – вайна. Лукашы трапілі ў партызанскую зону. Многія аднавяскоўцы сталі народнымі мсціўцамі, ваякамі партызанскай брыгады імя Шчорса. У прыватнасці, роднаму дзядзьку (па маці) Юльяну Драгуну даручылі рэдагаваць газету Лідскага падпольнага райкама партыі «Уперад». На вёску нярэдка наляталі немцы і паліцаі з недалёкага ракаўскага гарнізона, палілі яе, расстрэльвалі жыхароў за сувязь з партызанамі. Толькі чуд і вера ў Бога, як кажа Леакадзія Іванаўна, выратавалі іх.

Магчыма, у той складаны ваенны час яна ўпершыню ўбачыла чарнявых прыгажуню братаў Налецкіх з суседняй Траскоўшчыны – камісара партызанскага атрада Міхаіла і партызанскага сувязнога Васіля, які пасля вайны воляю лёсу і Бога стаў не толькі яе настаўнікам, але і... мужам. Стаў, насупор меркаванням родных і знаёмых («табе ж толькі сямнаццаць, а ён на дзесяць гадоў старэйшы»; «ён настаўнік, а ты яго вучаніца, усяго сем класаў толькі што скончыла» і г.д.). З другога боку, і Васіля Пятровіча нікія ўгаворы і нагаворы не спынілі. Яны пабраліся. У 1949 годзе нарадзіўся сын Віктар. І трэба ж такое здарыцца: у Лукашах ездзіў па калядзе

ракаўскі бацюшка, і бабуля, калі зяця не было дома, таемна ахрысціла ўнука. Але няма нічога тайнага, што не стала бяўным. Настаўніца Трашкёўшчынскай няпоўнай сярэдняй школы Васіля Налецкага, якому год заставаўся да заканчэння завочнага гісторыка-філалагічнага факультэта Мінскага педінстытута імя А.М. Горкага, не толькі сярод навучальнага года звольнілі са школы, але не далі працы ні ў сваім Мінскім раёне, ні ва ўсёй Мінскай вобласці. Давялося перабірацца ў тагачасную Маладзечанскую вобласць, пераязджаць з месца на месца, пакуль з дапамогай добрых людзей (а ўсюды, на шчасце, ёсць такія людзі!) не ўладкаваўся ў Ракаўскай СШ. Нават з часам стаў яе дырэктарам. У Ракаве Налецкія і аселі. Тут пабудавалі ўласную хату. Тут нарадзілася дачка Вольга. Жывучы тут, Леакадзія Іванаўна атрымала сярэдняю адукацыю (у вчэрняй школе), а пасля і вышэйшую (скончыла завочна філфак БДУ). Стала працаваць настаўніцай, выкладаць працу, потым – беларускую мову і літаратуру. Настаўніцкім намаганнем аддала ажно пяць дзесяцігоддзяў! Самых маладых, натхнёных дзесяцігоддзяў.

Можна многае кажаць пра чыста настаўніцкую працу Леакадзіі Налецкай, яе плённасць, выніковасць. Але ж я абяцаў раскажаць і пра краязнаўчую дзейнасць гераіні майго нарыса. Дзейнасць, магчыма, схаваную ад іншых вачэй, але несумненную і таксама плённую.

Кажуць, добрая жонка – правая рука мужа. Кожны, хто знаёмы са шматлікімі публікацыямі В.П. Налецкага (па гісторыі Ракаўшчыны і ўсёй Валожыншчыны, пра рэчку Іслач ад яе вытокаў да вусця, саўгас «Ракаўскі», славурых людзей і значныя падзеі роднага краю і інш.), дзіву даецца: як яму, інваліду з юнацкіх гадоў (яго правая нага не згіналася ў калене ў выніку цяжкага захворвання), удалося столькі пахадзіць і паездзіць, каб сабраць такі багаты, часта

Леакадзія з бацькамі ў Забайкаллі, 1936 год

унікальны, краязнаўчы матэрыял. А «ларчик просто открывался»: многае са знаходак, назіранняў, высноваў – заслуга Леакадзіі Іванаўны, яе сустрэчаў з патрэбнымі людзьмі і запісу іх успамінаў, пошуку матэрыялаў у архівах і бібліятэках Мінска (пераважна пад час зімовых і летніх студэнцкіх сесій, калі вучылася завочна ў БДУ). А калі Васіль Пятровіч пачаў арганізоўваць школьны гісторыка-краязнаўчы музей, то і тут спатрэбіліся намаганні найбліжэйшага памочніка, нават фізічныя. Дакументы, здымкі, адзенне, прылады побыту і працы і многае іншае – усё гэта патрэбна было адшукаць, даставіць у школу, прывесці ў належны выгляд, апісаць, размясціць не абы як...

З аўсёды займалася краязнаўчай працай Леакадзія Іванаўна і самастойна – на ўроках і ў пазаўрочны час з вучнямі Ракаўскай СШ і дзіцячага круглагадовага санаторыя-прафілакторыя «Пралеска», дзе адпрацавала апошнія дванаццаць гадоў. У прыватнасці, у санаторыі ўвесь час кіравала лялечным тэатрам і краязнаўчым гуртком. Абышла і аб'ездзіла з вучнямі ўсе значныя гістарычныя і культурныя мясціны Валожыншчыны, звязаныя з жыццём і творчасцю Сымона Буднага, Дуніна-Марцінкевіча, Бястужава-Марлінскага, Янкі Купалы, Канстанцыі Буйлы, Старога Уласа (Вішнева, Лоск, Люцінка, Паморшчына, Валожын) і інш. Пасля такіх падарожжаў іх удзельнікі абавязкова пісалі краязнаўчыя эсэ, выступалі з імі перад іншымі вучнямі, змяшчалі ў санаторнай краязнаўчай наценгазеце. Не прапусціла Леакадзія Іванаўна ніводнага высокага юбілею,

звязанага з беларускай літаратурай. У прыватнасці, у «Пралесцы» на вечарынах, прысвечаных 500-годдзю з дня нараджэння Францыска Скарыны і 100-годдзю – Максіма Багдановіча, па просьбе Леакадзіі Іванаўны пашчасціла ўдзельнічаць і нам з Таццянай Кабржыцкай. Кажу «пашчасціла», таму што гэта былі не мерапрыемствы для «галачкі», а сапраўдныя святы Беларускашчыны. Вучні доўга і натхнёна рыхтаваліся да іх пад кіраўніцтвам сваёй настаўніцы: прымалі ўдзел у конкурсе на лепшае сачыненне і лепшы верш пра Скарыну і Багдановіча, выпускалі спецыяльныя насценныя газеты, належным чынам афармлялі залу для вечарыны, запрашалі і сустракалі гасцей і г.д. І хоць, памятаецца, кожны раз пільныя справы не адпускалі нас з Мінска, але як было не прыехаць, падвесці і вучняў, і настаўніцу!

Дый сёння Леакадзія Налецкая, нават у такім паважаным узросце, не пакідае займацца краязнаўчай працай. Дакладней, краязнаўчая праца не пакідае яе. Пераняла ад мужа эстафету – быць неафіцыйным дарадцам па краязнаўстве для многіх турыстаў, якія спецыяльна ці прызям наведваюць Ракаў. Часта можна ўбачыць, як ля яе хаты ў цэнтры мястэчка стаіць купка цікаўных экскурсантаў, а ўсярэдзіне – Леакадзія Іванаўна нешта раскажае, раіць, адказвае на пытанні.

Можна, і вам пашанцуе на такога экскурсавода. На ўсялякі выпадак падаю адрас: Ракаў, Пляц Воля, 15.

Вячаслаў РАГОЙША

Фота айтарана і з архіва Налецкіх

Л. Налецкая з сям'ёй, 1968 год

Вяселле – non stop

15 мая ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў межах святкавання Міжнароднага дня музеяў прайшло незвычайнае свята. Кожны наведнік у гэты дзень патрапіў... на сапраўднае вяселле!

Тэма вяселля была абраная невыпадкова. 37 мая ў музеі экспануецца выстаўка «Ажаніцца – не журыцца», прымеркаваная да 95-годдзя надрукавання вершаванай казкі Максіма Багдановіча «Мушка-зеланушка і камарык – насаты тварык». Асноўны матыў казкі – вяселле мушкі і камарыка, таму і выстаўка распавядае пра розныя аспекты гэтага свята: можна ўбачыць беларускія вясельныя касцюмы пачатку ХХ стагоддзя і сучасныя сукенкі з вясельнага салона «Мірэй», святочныя фотаздымкі 1940–1980-х гадоў і працы сучаснага фатографа Паўла Мядзведзева.

Свята «Вяселле – non stop» доўжылася з 10 да 22 гадзінаў, і ўвесь час музей поўніўся шчырым вяселлем.

Пачалося ўсё з дзіцячай праграмы «Вяселіся – не журыся!». Маленькія хлопчыкі і дзяўчынкі паглядзелі лялечны спектакль, памалывалі фарбай на сценах, зрабілі матулям кветкі з паперы, запусцілі ў паветра дзесяткі самалёцікаў. Іх бацькі і настаўнікі таксама былі захопленыя агульнай радасцю і гульнямі.

Далей наведнікаў чакала выпрабаванне. Экспазіцыя Літаратурнага музея Максіма Багдановіча

нібы ажыла і ператварылася ў забытаны «Лабірынт каханьня», напоўнены чароўнымі істотамі, якія зацягвалі людзей у свае словы і справы і не выпускалі, пакуль тыя не выканаюць усе заданні.

Першая зала музея была аформленая паводле матываў цыкла вершаў М. Багдановіча «У зачарованым царстве». Яе захапіла прыгажуня-русалка – вельмі небяспечная істота для тых, хто не ўпэўнены ў сваім каханні. Толькі самыя мужныя здолелі не патрапіць у яе сеткі.

Другая зала музея ўяўляла сабою цёмную царкву-капліцу, у якой сустракаў таямнічы Кніжнік з вялікім фаліянтам. Ён прадказваў закаханым, што чакае іх у будучыні. Атрымаўшы прароцтва, яны трапілі ў палон Князеўны кветак у трэцяй зале музея.

Гэтая зала расказвае пра «паэта чыстае красы», адзіны прыжыццёвы зборнік вершаў якога называецца «Вянок», яе асвятляе вялікая прыгожая люстра ў выглядзе вянка. Князеўна патрабавала ўпрыгожваць яе палац палёсткамі кампліментаў і толькі пасля адпускала гасцей музея далей па лабірынце да Мілавіцы – Зоркі Венеры...

У гэты дзень Мілавіца спусцілася з зорнага неба

Русалка

ў чацвёртую залу музея, якая распавядае пра жанчынаў і каханне ў жыцці і творчасці Максіма Багдановіча. Тут ужо загартаваныя выпрабаваннямі наведнікі маглі адчуць сябе сапраўднымі паэтамі, бо пад кіраўніцтвам Мілавіцы яны пісалі цудоўныя вершы пра каханне.

Мінуўшы ўсе залы лабірынта, людзі прыходзілі да Надзеі. Яна ўручала ім каляровую стужачку і дарыла права загадаць жаданне, якое абавязкова павінна споўніцца, калі павязаць стужку на парэнчах лесвіцы, што вядзе да лабірынта. Ужо прайшло даволі часу, але стужкі-жаданні дагэтуль упрыгожваюць лесвіцу музея...

Пасля таго, як каханне наведнікаў загартавалася ў лабірынце, гімн яму праспявалі таленавітыя беларускія музыкі: этна-гурт «Гарынь» выконваў аўтэнтычныя вясельныя песні, а кабарэ Мацільды Штор уразіла ўсіх сваім неардынарным бачаннем каханьня, пра свае пачуцці распавялі маладыя барды.

Вядома ж, ніводнае вяселле не абыходзіцца без танцаў! Майстры школы старадаўняга танца «Залаты двор» паказалі спектакль «Кола фартуны, альбо Легенда пра Барбару Радзівіл», а потым навучылі ўсіх удзельнікаў свята сярэднявечным танцам.

Напрыканцы наведнікаў чакаў пачастунак вясельным караваем. Кожны, хто падыходзіў па свой смачны кавалачак, адсяго сэрца віншаваў супрацоўнікаў музея са святам, жадаў росквіту і дзякаваў за сапраўднае вяселле.

Кацярына
КАНДРАЦЕНКА,
загадчык навукова-
экспазіцыйнага аддзела
Літаратурнага музея
Максіма Багдановіча

Вобразы мінуўшчыны

15 мая ў рамках міжнароднай акцыі «Ноч музеяў» у Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылося адкрыццё выстаўкі «Вобразы мінуўшчыны», прысвечанай 600-годдзю Грунвальдскай бітвы. Гэта сумесны праект музея з Беларускам саюзам мастакоў.

На выстаўцы прадстаўлены жывапісныя творы, скульптурныя працы, станковая і кніжная графіка беларускіх мастакоў Гаўрыіла Вашчанкі, Уладзіміра Савіча, Міколы Купавы, Паўла Татарнікава, Уладзіміра Вішнеўскага, Сяргея Бандарэнкі, Сяргея Гумілеўскага і іншых, у творчасці якіх значнае месца займае гістарычная тэматыка.

Усе творы, размешчаныя на выстаўцы, аб'яднаныя агульнай гістарычнай тэматыкай і адлюстроўваюць слаўныя старонкі беларускай гісторыі: Грунвальдская бітва – вырашальная бітва Вялікай вайны 1409–1411 гадоў паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Польшчай з аднаго боку і Тэўтонскім ордэнам з другога. Войскі саюзнікаў, якія ўзначальваў Вітаўт і Ягайла, ушчэнт разбілі крыжакоў. Перамога саюзных войскаў падарвала магутнасць ордэна і паклала канец нападам крыжакоў на беларускія, літоўскія і польскія землі.

У экспазіцыі шырока прадстаўлены амаль усе мастацкія жанры: партрэт, краявід, батальны жанр і іншыя. Пачэснае месца тут займае гістарычны партрэт. Гэта выявы князеў Альгерда, Кейстута, Вітаўта, Ягайлы і іншых постацяў, чые слаўныя імёны ўпісаныя ў нашу гісторыю. У сваёй працы над вобразами мінуўшчыны мастакі творча выкарыстоўвалі кніжныя мініяцюры, жывапісныя партрэты мастакоў мінулых стагоддзяў, імкнучыся пры гэтым перадаць сваё бачанне пэўнай асобы.

Дарэчы, сёлета з нагоды святкавання слаўнай гістарычнай падзеі ў нашай краіне запланаваны разнастайныя ўрачыстыя мерапрыемствы, якія пройдуць пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Ул. інфарм.

Карысныя акцыі

16 мая ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі адбылася акцыя «Ноч у музеі», прысвечаная Міжнароднаму дню музеяў.

Свята называлася «Падарожжа ў свет незвычайнага», таму што сюжэтная аснова акцыі ўзятая са знакамітага твора Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня». Такое мерапрыемства праходзіць у Віцебску ўпершыню, хаця ўжо набыло значную папулярнасць у гарадах Расіі і Еўропы. За ўваход усе наведнікі маглі «адплаціць» сваімі ведамі па творы Я. Баршчэўскага.

Удзел у арганізацыі і правядзенні акцыі прымалі студэнты гарадскіх ВНУ, вучні гімназій, а таксама калектыў «Варгенторн», ансамбль танца «Гарэза», тэатральная студыя «Прэм'ера».

У праграму былі ўключаныя міні-спектаклі, харэаграфічныя нумары і дэфіле мадэляў.

Найболей цікавай была сустрэча з «ажылымі» героямі, створанымі аўтарам у кнізе «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях». Пад час экскурсіі наведнікаў суправаджалі фантастычныя вобразы: Чарнакніжнік прапанаваў гасцям паўдзельнічаць у віктарыне, прысвечанай кнізе, Драўляны Дзядок – паваражыць, выцягнуўшы з чыгуна паперку з прыказкай. Рыбак Родзька гарманічна ўпісаўся ў атмасферу экспазіцыі «Прырода віцебскага краю», дзе была прадстаўлена фаўна нашай мясцовасці. Белая Сарока адорвала кожнага галінкай з белай стужкай – на шчасце. Розныя нячысцікі, якія быццам сышлі са старонак кнігі, – Лясун, Дух Фарон – прыцягвалі адмысловую ўвагу.

Непадалёк віцебскай ратушы, калі на двары ўжо сцягнула, завяршэннем акцыі «Ноч у музеі» стала файер-шоў.

Ганна МАГІЛЬЧАНКА

Пачастунак караваем

Радавод Ашторпаў герба Голацкі

(Працяг. Пачатак ў № 19)

ску, бо 7 лістапада 1827 года ў салоне жонкі губернскага маршалка Ашторпавай адбыўся канцэрт знакамітай на той час польскай піяністкі і кампазітара Марыі Шыманоўскай. Вядома, што маршалкі Менскай губерні Людвік Раціцкі і Лявон Ашторп, маючы свае аркестры ў маёнтках Гарадзішча і Дукора, ладзілі ў Менску канцэрты сваіх аркестраў, магчыма, у зале Менскага шляхецкага дэпу-

корскім мураваным двухпавярховым палацы з прыбудаванымі пазней аранжарэяй, зімовым садом і хатняй капліцай захоўвалася шмат твораў мастацтва і навукі: палотны Францішка Смуглевіча і Яна-Хрыстафора Дамеля (сябра Лявона Ашторпа і частага гасця Дукоры, які намалюваў тут шмат партрэтаў менскага маршалка і яго сямейнікаў), а таксама знакаміты твор Дамеля «Павел I вызваляе з няволі Касцюшку», «Аляксандр I падпісвае амністыю 1812 года ў Вільні» і карціны на біблейскія сюжэты. Была тут і калекцыя абразоў і літаграфіяў. Увесь гэты збор у 1919 годзе вывезлі ў Варшаву польскія вайскоўцы, чым узабагацілі яе музей. Дукорская сядзібная шматтомная бібліятэка складалася пераважна з кніг і рукапісаў XVIII–XIX стагоддзяў на лацінскай, польскай і рускай мовах. Што сталася з дукорскім архівам, дзе захоўваліся дакументы за некалькі стагоддзяў па Агінскіх, Ашторпах і Гарцінгах, невядома. Багатыя мемуары Лявона Ашторпа за 1786–1836 гады знаходзіліся сярод рукапісаў у бібліятэцы Бенядзікта Тышкевіча ў Чырвоным Двары пад Коўнам.

Праўда, Эдуард Вайніловіч у сваіх вядомых успамінах называе Лявона Ашторпа пугым і абмежаваным чалавечкам, вядомым праз ягоную марнатраўнасць, неашчадліваць. Падобную ацэнку пану Ашторпу дае і Януш Івашкевіч у сваёй брашурцы пра Менск, дзе падкрэслівае яшчэ ягоны кар’ерызм і падхалімаж. У 1812 годзе пры рэжыме Напалеона Банапарта пан Ашторп быў палкоўнікам менскай жандармерыі і, вядома ж, прысутнічаў 15 жніўня разам з усёй цывільнай і вайскавай уладай на ўрачыстасцях у касцёле пры набажэнстве, пры вайсковым перапі-

Л. Ашторп

се, устаноўцы на Высокім Рынку ў Менску мемарыяльнай табліцы ў гонар імянінаў (дня нараджэння) французскага імператара Напалеона I і перайменавання плошчы Высокага Рынку з гэтага часу ў пляц Напалеона. Пан маршалак Ашторп умеў дагдажаць розным рэжымам. Але толькі адзін раз агрымаў «Высочайшій Выговор» у снежні 1829 года за тое, «*што без зголасія Дворянтства Мінскай губерніі прадставілі о желаніи Сего Дворянтства отправить к Его Высочеству Депутатов со всеподданейшим поздравлением о мире, заключённом с Оттоманскою портою*».

Але менскі маршалак Ашторп не ўпаў духам і веў свой рэй у забавах, бяседах-застольях, п’янках і праз гэта збіраў сабе прыхільнікаў-выбарнікаў сярод шляхты. Ягоны ўплыў на менскіх землеўладальнікаў асабліва заўважаецца ў час паўстання 1830–1831 гадоў супраць Расійскай імперыі, калі менчукі выявілі абьякавасць да паўстання. Ашторп жа тым часам працягваў наладжваць прыёмы і забавы і для расійскіх саноўнікаў, з якімі падтрымліваў найлепшыя стасункі. Гэткая дзейнасць пана маршалка дачкалася суровай адзнакі ў эмігранцкай прэсе: «*Сам толькі губернска маршалак Ашторп дабіваўся ордэнаў, хоць маскоўскіх, падхалімнічаў перад губернатарам і даваў для яго балі. Па прасторных і ярка асветленых салонах пана маршалка ўваляліся толькі маскоўскія чыноўнікі і афіцэры і цяжка было сабраць 4 пары на танец*» (Уратноўскі).

У фармулярным

спісе пра службу менскага губернскага маршала стацкага дарадніка, камандора і кавалера Льва Францава сына Ашторпа захавалася копія ліста князя Мікалая Хаванскага, генерал-губернатора віцебскага, магилёўскага і смаленскага, ад 4 лютага 1832 года з Санкт-Пецярбурга, што «*по всеподданнейшему представлению моему об усердных трудах в минувшем 1831 году вами понесённых на пользу Службы и о верноподданнейшей преданности Вашей к престолу Его Императорскаго Величества, Государь Император Высочайше повелел соизволить изключить из формулярнаго Вашего списка сделанный Вам в Декабре месяце 1829 года повелением Его Величества выговор*».

10 ліпеня 1839 года пан Ашторп прасіў пана генерал-губернатора забяспечыць яго ўзаконеным пашпартам на свабодны праезд у Магилёўскую губерню з жонкаю Аленаю, народжанай Кунцэвіч, і пляменніцаю дзяўчынаю Мальвінаю Хрызастомаўнаю Кунцэвіч, а таксама з ягонай прыслугаю тэрмінам на два месяцы.

Калі Лявон Ашторп 31 сакавіка 1851 года ехаў у цяжкім экіпажы праз мост над Свіслачу каля вёскі Пяска Пярэжырскай воласці Ігуменскага павета, то зламаўся мост (відаць, падпілавалі палі нядобрычліўцы), і пан Лявон знайшоў тут сваю смерць. На ўспамін трагічнага выпадку дочкі нябожчыка паклалі каля таго мосту каменную мемарыяльную пліту з адпаведным надпісам. А вось менскі паэт-сатырык і гумарыст Ігнат Легатовіч, які нікому не даваў літасці ў сваіх з’едлівых эпіграмах, так адзначыў смерць былога маршалка менскай шляхты:

Смерць Ашторпа у Дукоры зробіць перамены значны: Паны ніць перастаюць, а халопы есці пачнуць...

Смерць маршалка Ашторпа для шляхты вялікая шкода; Хоць пры жыцці піў віно, але дапіўся яшчэ й водаў, І каб Бахуса ўшанаваць

як мае быць, Два дні ляжаў у карчме¹, хоць скончыў жыць.

У народным паданні пра пана Ашторпа сцвярджаецца, што быў ён самым жорсткім з усіх дукорскіх паноў. Яго імем маткі нават дзяцей пужалі. Не баяўся ён людскога суду. І здэкі чыніў з народа страшэнныя... На стайні ў сцяне загадаў жывою замураваць дзяўчыну Фроську за яе замах на пана. Гэта яе жаніх Васілёк з сябрамі, калі Ашторп вяртаўся з Менску, падпілавалі мост. Пансцацаць коней цягнулі панскую карэту, што важыла дзвесце пудоў. І рынула яна разам з Ашторпам у Свіслач.

Леанід АКАЛОВІЧ
(Заканчэнне будзе)

Лявон Ашторп 5 лютага 1844 года прызначаны членам-карэспандэнтам спецыяльнай камісіі конназаводства. З 14 чэрвеня 1844 года прысутнічае ў губернскім камітэце для разгляду і складання інвентароў панскіх маёнткаў. Паводле 12-га выбару шляхты восьмы раз з 29 верасня 1844 года менскі губернска маршалак. Па засведчанні пана міністра ўнутраных справаў пра выдатна-руплівую службу найвышэйшым імператарскім указам 14 кастрычніка 1844 года ўдасціўся Манаршай ласкі, якая і была яму аб’яўлена 1845 года студзеня 24-га. Пасля дакладу галоўнага аканома шляхоў зносінаў і публічных будынкаў ў ліку іншых членаў камісіі пабудовы ў горадзе Менску вайскавага шпітала 2-га класа ўдасціўся Манаршай Яго Імператарскай Вялікасці ласкі, выяўленай ва ўказе Урадавага Сената ад 21 ліпеня 1845 года за № 35818, якая і была аб’яўлена яму 23 жніўня 1845 года. 16 студзеня 1846 года зацверджаны ў званні неадменнага ганаровага члена Менскага дабрачыннага таварыства.

У першай чвэрці XIX стагоддзя Лявон Ашторп стаў сябрам менскай масонскай ложы «Гара Табор». Маршалкоўства менскай губернскай шляхтай, якое спраўляў Лявон Ашторп даволі працяглы час (1823–1846 гады), перайшло да ягонага зяця Атона Гарвата. Лявон Ашторп, паводле ацэнкі Адама Кіркора, быў цудоўны і гасцінны чалавек, «большой гастроном». У вялізным палацы, збудаваным Ашторпам у класічным стылі з калонамі і балюстрадамі, у Дукоры існаваў тэатр, карцінная галерэя, і тут баявалі гасці тыднямі. Відаць, пан Лявон Ашторп як маршалак шляхты Менскай губерні меў свой дом з музычным салонам і ў Мен-

Палац у Дукоры (пач. XX ст.)

¹ Тут паэт зрабіў намёк на тое, што пасля даставання з рэчкі Свіслачы цела пана Л. Ашторпа ляжала ў суседняй карчме.

3 а 15 кіламетраў ад Дзяржынска, на поўдні Мінскага ўзвышша, знаходзіцца вёска Вялікае Сяло, што ўпершыню згадваецца ў 1589 годзе. З паўночнага ўсходу на паўднёвы захад яна раскінулася на 2 кіламетры. Нездарма далёкія продкі выбралі гэтыя мясціны: тут і ўрадлівыя землі, і лясы, у мінулым багатыя на дзівіны, дзе шмат грыбоў і ягадаў, няма нястачы і ў сенажацях. А краявіды гэтай мясцовасці зачароўваюць. З вышэйшай кропкі на ўскраіне вёскі, якую мясцовыя жыхары называюць Курганам, на многія кіламетры адкрываюцца прыгожыя далягляды. З захаду вёску апаёсвае рэчка з дзіўнай назвай Перакуль, якую вясцоўцы п'яшчотна завуць Перакулькай. Праз раку Сулу яе воды жывяць Нёман, а сама рэчка сілкуецца мноствам крынічак, асобныя з якіх маюць свае назвы. Так, Адзева крынічка атрымала назву ад імя аднаго з мясцовых жыхароў, які даглядаў яе, зрабіў зруб, павесіў на цвічок пасудзіну, каб кожны мог напіцца смачнай крынічнай вады.

А на ўбочыне цэнтральнай вуліцы расце велізарны ясьень у тры абхватывы. Непадалёк ад вёскі раскінуўся лес з беластвольнымі прыгажунямі, дзе побач са звычайнай для нашых лясоў бярозай расце і радкая ў гэтых мясцінах чачотка (карэльская бяроза). У Дзяржынскім лясніцтве я даведаўся, што яе ўзрост прыкладна 50 гадоў. Гэты ўчастак змешанай бярозы ахоўваецца як помнік прыроды мясцовага значэння.

Зусім не выпадкова, што наваколле вёскі аблюбовалі для сваіх пленэраў маладыя мастакі-аматары. Некалькі гадоў запар сюды прыязджаюць з Гомеля таленавітыя дзеці, у якіх праблемы са слыхам, на чале са сваім выдатным мастаком-педагогам Васілём Сідарэнкам, глухім ад нараджэння. Тут іх гасцінна сустракае дырэктар раённага Дома народнай творчасці, які размяшчаецца ў Вялікім Сяле, мастак, педагог, кераміст Наталля Ермаловіч, архітэктар па прафесіі.

Падыходы да невялікага драўлянага будынка Дома народнай творчасці і размешчаны побач найстарэйшай у раёне Вялікасельскай сярэдняй школы (адкрылася яна ў 1863 годзе) абстаўленыя дэкаратыўнымі валунамі. Выявы на іх выканаў вядомы скульптар Віталь Чарнабрысаў. Ён жа высек з камяню і ўсталяваў у цэнтры вёскі крыж на месцы разбуранай у 1930-я гады царквы.

У Наталлі Ермаловіч ёсць задум на базе Дома народнай творчасці і школы стварыць культурна-экалагічны цэнтр, які быў бы прыцягальным для наведвання турыстамі. А ўмовы для гэтага ёсць: цудоўная прырода і размешчаныя зусім непадалёк «Якуцкія горы» – зона актыўнага зімовага адпачынку, а таксама найвышэйшая кропка Беларусі – гара Дзяржынская

(якой даўно прыспеў час вярнуць яе старажытнае імя – гара СВЯТАЯ). Марыць Наталля Ермаловіч пабудавать у цэнтры вёскі, побач з крыжам, каплічку ў гонар продкаў, якія загінулі ў гады войнаў. У яе ўжо ёсць і макет гэтай каплічкі. Але, на вялікі жаль, няма сродкаў у мясцовых уладаў, ды і фундатары наўрад ці знойдуцца...

Шмат добрых справаў у галіне выхавання ў моладзі павагі да роднага краю і ягонай гісторыі мае і Вялікасельская школа, дзе дырэктарам – да-

абяцаючы, што «ў калгасах усе будучыя ёсць булкі з парным малаком». Тая агітацыя не ўдалася: бабулькі сарвалі сход, пагражаючы пасланніку-агітатару палкамі. Як сведчаць дакументы, баючыся рэпрэсіяў, калгаснікі Вялікага Сяла на адным з калгасных сходаў аднагалосна прагала савалі за расстрэл «ворагаў народа Якіра, Тухачэўскага, Убарэвіча, Прымакова, Путьна». Але гэта не выратавала многіх калгаснікаў ад рэпрэсіяў. Згодна з кнігай «Памяць» Дзяржынскага раёна на

– Не плачце, дзеці, – пацалаваў нас тата і пайшоў.

Большы мы не бачылі яго. Мама з'ездзіла ў Мінск два разы. Першы раз у яе ўзялі перадачу. Другі раз ужо не ўзялі. Пазней мы даведаліся, што тату расстралялі 20 лютага 1938 года. Сястра Маруся вельмі добра вучылася. Перад Новым годам дзяцей узнагароджвалі за добрую вучобу. Марусі падарылі балалайку. Яна прынесла яе дадому і разбіла ўшчэпкі.

– Не трэба мне балалайкі, калі забралі тату».

цей пашкадуоць. Паліцаям, мусіць, стала нудна. Каб пазабавіцца, загадалі пералічыцца. Адзін, два, тры... 39. Адна старэнькая бабка збілася. Замест саракі сказала трыццаць дзевяць. Паліцаі зарагаталі, больш не лічылі. Па вулах хаты паклалі кулі саломы, прынеслі бензін. А потым па нечым загадзе ўсіх распусцілі. Пасля ад дарослых чула, нібыта дапамог Павел Навіцкі, які служыў у нямецкай камендатуры. У той жа дзень былі жорстка забітыя Антон Каралінскі, яго цяжарная жонка і яе сястра. У іх двор забег партызанскі конь. Прыйшлі немцы, пачалі шукаць партызану. У Антона знайшлі камсамольскі білет. Яго завялі за вёску. Гаварылі, што перш чым расстраляць, вельмі здэкаваліся. Жанчынаў закалолі шыткамі ў сваім жа двары. У Целяшэвічах у гэты дзень расстралялі партызанскія сем'і, у Вялікім Сяле спалілі школу. Мая мама да самай смерці, 31 студзеня, пасцілася – такую ахвяру прынесла Богу за тое, што мы засталіся жыць. А ў той хаце, дзе нас хацелі спаліць, жанчыны збіраліся прасці. У 1944-м немцаў прагналі. У гумне на ўскраіну вёскі трымалі параненых немцаў і тых, хто не паспеў адысці з арміяй. Яны былі галодныя, і іх не надта пільна ахоўвалі. Я помню, як мама пасылала мяне занесці ім жбан кіслага малака. Я адневалася, гаварыла, што не панысу фашыстам ежу.

– Ці ж яны вінаватыя, што іх паслалі на гэту вайну! Можна, нашым Лёшкі і Валодзьку таксама хто-небудзь даць скарынку хлеба, – казалі мама. Мы тады яшчэ не ведалі, што ні Лёшкі, ні Валодзі ўжо не было».

У гэтай унікальнай кнізе чытачы могуць пазнаёміцца з успамінамі жыхароў, сагнаных у нямецкае рабства, прачытаць інтэрв'ю Тамары Заблоцкай з ветэранам вайны Канстанцінам Шавелем, які мае шмат узнагародаў.

Шмат месца адведзена ў кнізе тапанімічным пошукам Тамары Заблоцкай і яе вучняў. Гэта вельмі цікавы матэрыял, і не выключана, што настаўніца сама раскажа чытачам «Краязнаўчай газеты» пра свае знаходкі (тым больш, што яна – сталая падпісчыца газеты).

У гэтай вёсцы з багатай гісторыяй і цудоўнай прыродай пры сярэдняй школе працуе багатая бібліятэка, якой загадвае ўлюбёная ў сваю працу Нэля Іванаўна Міціца. Разам з Домам народнай творчасці гэта адзіныя культурна-асветніцкія ўстановы. Клуб даўно не працуе, яго разрабаваны будынак пустымі ваконнымі праёмамі з дакорам глядзіць на вуліцу. Але калі ёсць на свеце такія людзі, пра якіх я сёння раскажу, дык не так усё і дрэнна. Усё прыгожае – ад сонца, а добрае – ад чалавека.

Львон ЦЕЛЕШ,
краязнаўца, географ,
г. Дзяржынск

Прырода і людзі Вялікага Сяла

сведчаны педагог Віктар Залуцкі. Летась тут заклалі Алею Памяці, дзе пасаджаныя дрэўцы ў памяць настаўнікаў і дырэктараў школы, якія памерлі. Дзякуючы карпатлівай працы настаўніцы рускай мовы і літаратуры Тамары Заблоцкай і былога дырэктара школы, яе мужа (ужо нябожчыка) Алега Заблоцкага быў створаны музей. Цяпер у яе ёсць задум стварыць калекцыю пляцоўку ў памяць аб зніклых вёсках і хутарах краю.

Вялікая ўвага надаецца таксама выхаванню павагі да сталых людзей. Прыкладам, ёсць галерэя партрэтаў бабуляў і дзядоў вёскі, многім з якіх «пераваліла» за 80–90 гадоў.

Як ужо згадалася, мясцовая школа была заснаваная ў 1863 годзе святаром Тонава-Слабадской царквы Адамам Баркоўскім. На сродкі сялянаў быў пабудаваны невялікі будынак. Згодна з дыркулярам, ва ўсіх школах Беларусі, у тым ліку і ў Вялікасельскай, усе прадметы выкладаліся на рускай мове, забаранялася нават размаўляць па-беларуску. У 1920-х гадах дзеці вучыліся ў драўлянай школцы, будынак якой згарэў. У 1935 годзе тамсама пабудавалі новую школу-сямігодку, якую фашысцкія захопнікі спалілі ў 1943 годзе разам са старшай піянерважатай, падпольшчыцай Аляксандрай Шаўцовай. Гэтай мужнай жанчыне ў школьным музеі прысвечаны стэнд. Цікавымі ў кнізе падаюцца ўспаміны жывых сведкаў гісторыі мясцовасці. Прыкладам, паводле ўспамінаў Круглік і Вялікай, упаўнаважаны з раёна нейкі Канакокін агітаваў сялянаў у чапчытальні за калгаснае жыццё,

Койданаўшчыне было рэпрэсавана звыш 2 тысячаў мірных жыхароў, сярод якіх – і сяляне Вялікага Сяла. Успамінае жыхарка вёскі Ганна Носка:

«Да арышту бацькі былі высланыя з сем'ямі суседзі Навіцкі Юзя і Навіцкі Міхась.

Калектыў настаўнікаў, 1941 год

У Навіцкага Міхася была вялікая сям'я: пяцёра дзяцей. Сям'я пагрузілася на параконку. Тата прынес да нас у хату маленькую Анютку (ёй было каля двух гадоў), якую зняў з павозкі.

– Хай жыве ў нас, будзе дзве Анюткі, – сказаў маме.

– Хай жыве, – згадзілася тая.

Але Міхась, трохі ад'ехаўшы, вярнуўся па дачку.

– Дзе ні будзем, але няхай разам. Душа зблліцца, Костусь.

Міхась не вярнуўся з высылкі, памерла там і Анютка. Жонка з астатнімі дзецьмі вярнуліся. 17 жніўня 1937 года ноччу ў вакно пастукалі алоўкам:

– Адкрыйце, гэта я, – пачулі голас брыгадзіра.

– Воля, гэта за мной, – сказаў тата.

У хату зайшлі брыгадзір і пагранічнік Ячменей.

– Вы арыштаваны, збірайцеся.

Мы з сястрой і мамай загаласілі, абшчапілі тату рукамі. Мама сабрала яму торбачку.

Пра вайну ў кнізе ёсць цікавыя, шчымлівыя ўспаміны Анастасіі Шырвель.

«31 студзеня 1943 года. Зраніцы на вуліцы чуліся стрэлы. Праз вокны нічога не было відаць: быў моцны мороз. У хату ўвайшлі паліцаі і загадалі

маме браць дзяцей і ісці за імі. Я сядзела на печы босая, мама схпіла нейкія ануцы, каб укруціць мае ногі. Адзін прыкрыкнуў:

– Абыдзецца, там сагрэецца!

Мы выйшлі з хаты, паліцаі за намі. Мама абняла нас з сястрой, прытуліла да сябе. Мы ішлі па вуліцы.

– Хай жывуць, хай красуюць людзі, – гаварыла мама. Яна думала, што нас забралі з-за брата-партызана,

што нехта падказаў немцам. Праз некалькі хат насустрачам на белым кані паліцай.

– Матка, куды ідзеш?

– Не ведаю.

– Ідзіце да хаты і не сойгайцеся па вуліцы.

Мы павярнулі назад. Нам сустракаліся аднавяскоўцы, якіх таксама выгналі з хат. Мамін брат, увесь збіты, нёс на руках дзвюх дачок. Яны былі ўжо не маленькія, маглі ісці і самі, але не было чаго абуць. Яго жонка пад кажулом несла голенькае немаўлятка. Яна купала яго ў ночвах, калі ў хату ўвайшлі паліцаі. Другая наша суседка несла вузельчык з адзеннем на смерць. Так мы і не дайшлі да хаты Шакаля, куды былі сагнаныя людзі. Аб тым, што там адбывалася, я памятаю па расказах. Паліцаі пытаўся:

– У каго ў сям'і ёсць партызаны?

Гаркун Паўліна прызналася, што яе сын партызан. За ёй і іншыя прызналіся: не хацелі, каб з-за іх загінулі іншыя, думалі, што хоць малых дзя-

Музычнае краязнаўства

Міхаіл Пятровіч Гайдукевіч – лепшы вучань М.П. Судніка. Нарадзіўся ў Маладзечне ў 1931 годзе. У цяжкі пасляваенны час атрымаў пяць класаў адукацыі. З дзяцінства цікавіўся гармонікамі. Пасля вайны працаваў у арцелі «Свобода» разам з М.П. Суднікам. Пасля арміі ўладкаваўся ў наноў створаную музычную фабрыку, дзе атрымаў рэдкую прафесію настройшчыка. Меў выключны музычны слых, незвычайную цярдлівасць і пунктуальнасць. Заказы на інструменты прыходзілі з Мінска, Вільнюса і іншых гарадоў. Доўга працаваў над інструментамі. Адночы Міхаіл Пятровіч прынёс настаўніку інструмент, які рабіў на працягу некалькіх месяцаў. Суднік паслухаў, паківаў галавою, указаў на недахопы і... зламаў гармонік. Маўляў, не падыходзіць, працуй яшчэ. Суднік ганарыўся сваім вучнем і гаварыў, што ён пераўзышоў настаўніка. Многія гарманісты адзначалі, што самыя надзейныя і павучыя гармонікі рабіў Гайдукевіч, бо інструменты гралі без адзінага рамонту больш за 30 гадоў. На жаль, ніхто з сямейнікаў Міхаіла Пятровіча не пераняў майстэрства. Памёр М.П. Гайдукевіч у чэрвені 2002 года.

занскі атрад «Мститель» кулямётчыкам. Кавалер двух ордэнаў Славы, Айчыннай вайны III ступені, медала «За отвагу». Пасля вайны пераехаў у Маладзечна і ўладкаваўся на фабрыку, дзе працаваў з 1959 па 1992 год Атрымаў спецыяльнасць настройшчыка музычных інструментаў. Вучыўся ў Судніка. Гармонікі Шастаковіча мелі знак «Лира» і надпіс «Танго». Корпус інструментаў выраблялі з зялёнага пластыку, і вызначаўся ён акуратнасцю выканання, простым афармленнем. Памёр Мікалай Рыгоравіч у 1999 годзе ў Маладзечне. Дынастыя майстроў не працягнулася. Сын і дачка граюць на гітары і фартэп'яна.

Да Маладзечанскай школы належыць і майстар па прозвішчы Шамшур. На жаль, у аўтара няма больш падрабязных звестак.

Другім цэнтрам па вытворчасці гармонікаў у Беларусі лічыцца Пухавіцкі раён. Тут існавала свая плеяда майстроў.

Павел Аляксандравіч Мазанік нарадзіўся ў 1903

зыкантаў, у яго былі самыя павучыя. Быў чалавекам вельмі спакойным і стрыманым. Пасля вайны разам са старэйшым братам і іншымі майстрамі (Размысловічам, Акуленкам, Сіроткам) працаваў у арцелі, дзе займаліся вытворчасцю гармонікаў. Памёр П.А. Мазанік у 1984 годзе. Пахаваны ў Мар'інай Горцы. «Тата

монік нямецкага ладу і навучыўся граць на ім. Потым сам захацеў рабіць гармонікі. Разабраў стары гармонік і па яго ўзоры зрабіў новы. Сачыняў музыку. У яго рэпертуары былі «Пухавіцкія найгрышы», «Вясковая полька», «Кадрыля». Родныя прыгаворвалі: «Ніколі не ажэнішся, праспіш усю маладосць са сваім гармоні-

зычаня (чатырохгучныя) басы, што надало гучанню аб'ём і насычанасць. Балінскі быў прызнаным народным музыкантам-віртуозам. У апрацоўцы карпусоў выкарыстоўваў перламутравыя і металічныя ўстаўкі, арнамент.

Аляксандр Фядотавіч Кресеў – мінскі майстар, працаваў

Гармонік у Беларусі

(Працяг. Пачатак у № 19)

апошнія дні адчуваў сябе вельмі дрэнна. Усё хацеў скончыць гармонік, але так і не паспеў. Скончыў яго майстар Размысловіч. Мы прасілі маму пакінуць памяць пра тату, але былі патрэбныя грошы. Так і не засталася ніводнага гармоніка дома», – успамінала Зінаіда Паўлаўна Мазалеўская (дачка Паўла Мазаніка). Гармонікі і набор інструментаў Мазаніка захоўваюцца ў краязнаўчым музеі горада, у калекцыі ансамбля «Дударыкі». Інструменты вызначаліся «рыкаючымі», хрыплымі басамі. Гук гэтых гармонікаў нельга збытаць з іншымі інструментамі. Яны невялікія па памеры, лёгкія, у дэкоры пераважаюць цёмныя колеры, корпус упрыгожаны перламутрам і камянямі. Грыф акаваны мельхіёрам, а мех меднымі вугалкамі. Фірмовыя клеймы і надпісы адсутнічаюць.

Гармонікі майстра Размысловіча грувацкія, слабага гучання. Але знешне вельмі акуратнага выканання. Дэкараваўся наклееным пластыкам розных колераў. Усярэдзіне гармонікі адпаліроўваліся, рэзанатары, на якіх стаяць планкі і дэкі, пафарбаваныя. Звычайна майстры так не рабілі, бо лак забірае гук. Гармонікі Размысловіча захоўваюцца ў калекцыі ансамбля «Дударыкі».

Міхаіл Паўлавіч Бабук нарадзіўся ў 1937 годзе ў вёсцы Дайнава Пухавіцкага раёна. У 1941 годзе яго бацька пайшоў на фронт, у 1943-м памерла маці. Бабуля забрала Міхаіла і маленькую сястрычку на выхаванне. Закончыў пяць класаў Блонскай школы. З 16 гадоў пачаў працоўную дзейнасць. На першы заробак набыў гар-

кам». Але знайсці сваё адзінае і непаўторнае каханне дапамог гармонік. Будучая жонка цудоўна спявала пад яго. У 1955 годзе маладыя ажэніліся. У 2005-м адзначылі залатое вяселле. Міхаіл Паўлавіч лаўрэат раённых і абласнога конкурсаў «Іграй, гармонік». Памёр майстар у 2006 годзе, пахаваны ў Мар'інай Горцы.

Гармонікі майстра Мечыслава Мечыслававіча Рабізы з г.п. Варапаева Пастаўскага раёна славіліся тэмбравым багаццем, разнастайнымі варыянтамі галасавой рэгістроўкі. Майстар быў актыўным удзельнікам самадзейнасці, у складзе аркестра пад кіраўніцтвам І.Ф. Сушко выступаў у Полацку, Маладзечне, Віцебску, меў шмат вучняў. Яго выканальніцкае майстэрства адрознівалася ад іншых выразнасцю, адточанасцю, прысутнічала свая стылістыка. Рабіза граў на баяне, акардэоне і гармоніках асабістай вытворчасці. Гармонікі мелі асаблівую тэмбравую афарбоўку і разліў. Гэта дасягалася шляхам акардэанавання інструмента. Былі і знешнія, мастацкія асаблівасці: корпусы, грыфы ўпрыгожваліся бронзавымі планкамі. Да апошніх гадоў жыцця майстар рамантаваў інструменты для Варапаеўскай музычнай школы.

Юльян Уладзіміравіч Балінскі – майстар з вёскі Кавалі Пастаўскага раёна, зрабіў рэзанатар для высокіх тонаў (свісткі) і запа-

П. Мазанік (злева) з сябрам падчас вайны

Супрацоўнікі Маладзечанскай музычнай фабрыкі на дэманстрацыі. Крайні справа – М. Суднік, побач – М. Гайдукевіч

Да Маладзечанскай школы майстроў па вырабе гармонікаў належыць і Мікалай Рыгоравіч Шастаковіч, які нарадзіўся ў 1920 годзе ў вёсцы Старынкі Мядзельскага раёна. Меў пяць класаў адукацыі. У 14 гадоў зрабіў першы музычны інструмент – балалайку. Пазней пачаў рабіць гармонікі. Іграў на балалайцы, цымбалах, гармоніку і акардэоне. Выступаў на вяселлях. Рамантаваў язычковыя інструменты. У лістападзе 1942 года пайшоў у парты-

годзе ў вёсцы Бор Пухавіцкага раёна ў шматдзетнай сялянскай сям'і. Рана застаўся без бацькі. Меў пачатковую адукацыю. Удзельнік вайны, быў паранены, меў дзве кантузіі. Жыў у Мар'інай Горцы. Акрамя Паўла, гармонікі рабілі старэйшы і малодшы браты Мікалай і Іван. Але прафесійна займаліся вырабам гармонікаў Павел і Мікалай. Іван працаваў чыгуначнікам. Мікалай і Іван ігралі на гармоніках. Павел не граў, але гармонікі, па водгуках му-

на 407-м авіярамонтным заводзе сталяром. Зрабіў каля дзесяці гармонікаў вельмі высокай якасці. Выдатны народны гарманіст Міхаіл Рыгоравіч Касцюкевіч узгадваў, як пазнаёміўся з Кресевым у 1970 годзе: «Прыехаў я ў Мінск, іграў на гармоніку «Беларусь». Глухі гук, захлынаўся. Паралі звярнуцца да Кресева. Невысокага росту, уважлівы і вельмі спакойны, ён паслухаў, як іграю, і сказаў: «Трэба табе зрабіць добры інструмент». Прыходзіў вечарам пасля працы і пачынаў рабіць гармонік. Восем месяцаў рабіў, марудна, скрупулёзна. Я сядзеў і назіраў, а ён прыгаворваў: «Глядзі Міша, у цябе вока добрае». Тысячы гармонікаў прайшлі цераз мае рукі. Самыя лепшыя тыя, што зрабіў Кресеў і Гайдукевіч». Гармонікі Кресева добрага гучання, не захлынаюцца, вельмі трывалыя – многія працуюць па 37 гадоў без рамонту. Знешне прывабныя, корпус упрыгожаны каляровымі ўстаўкамі і камянямі. Такія гармонікі ёсць у калекцыях М.І. Слізкага і Д.Д. Ровенскага.

Сяргей ЛІХТАРОВІЧ
(Заканчэнне будзе)

Чэрвень

«Новыя кнігі», штомесячны бібліяграфічны бюлетэнь Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (Мінск, 1960) – 50 гадоў з пачатку выдання.

1 – Тэатр-студыя кінаакцёра Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» (Мінск, 1980) – 30 гадоў з часу стварэння (адкрыты 30.03.1982).

3 – Зуёнак Васіль Васіл'евіч (1935, Круп. р-н), паэт, празаік, крытык, літаратуразнаўца, ганаровы член НАН Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола (1974), Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1982) – 75 гадоў з дня нараджэння.

6 – Дудароў Аляксей Ануфрыевіч (1950, Дубров. р-н), драматург, сцэнарыст, тэатральны дзеяч, акцёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1982), прэміі Ленінскага камсамола (1984), Дзяржаўнай прэміі СССР (1985), прэміі «За духоўнае адраджэнне» (2000), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2001), прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва (2003) – 60 гадоў з дня нараджэння.

9 – Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛіМ), установа, (Мінск, 1960) – 50 гадоў з часу стварэння.

14 – Забэйда-Суміцкі (сапр. Забэйда) Міхась (Міхал Іванавіч; 1900, Пруж. р-н – 1981), спявак, педагог, адзін з яркіх прадстаўнікоў еўрапейскай вакальнай школы, у эміграцыі (Італія, Польшча, Чэхаславакія) – 110 гадоў з дня нараджэння.

15 – Варановіч Адольф Усцінавіч (1940, Мядзел. р-н – 2001), пісьменнік, мастак – 70 гадоў з дня нараджэння.

Калі пачынаецца лета...

Заканчваецца навучальны год, хутка пачнуцца канікулы. Час, калі дзеці большую частку будучы аддадзеныя самі сабе. Таму, атрымліваючы асалоду ад цеплыні і сонца, не забывайцеся глядзець, чым займаюцца вашыя дзеці і з чым гуляюць. Бо нельга быць пэўнымі, што сын ці дачка, застаўшыся адны дома, не задумаюць пагуляць з запалкамі ці запальнічкаю, не зацікавяцца электрычнаю пліткаю ці чайнікам...

Не дапускайце, каб дзеці гулялі з пажаранебяспечнымі матэрыяламі і рэчывамі. Калі ж вы пабачылі, што яны побач паляць вогнішча, дурэюць з запалкамі, пажаранебяспечнымі рэчывамі – не праходзьце міма. Можна стаць так, што ад вашых дзеянняў будзе залежаць іх здароўе і нават жыццё (ды й не толькі іхня).

Пад час канікулаў надавайце ўвагі дзецям болей, чым раней, сачыце, як яны бавяць час, чым цікавяцца. А найлепей – уладкуйце дзіце ў школьны аздараўленчы летнік. Расказвайце пра небяспеку пажару і пра тое, што неабходна рабіць, калі ён усё ж узнікне. Памятайце, што для падлеткаў прыклад старэйшых – найлепшы метады выхавання.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС, г. Мінск

У Залессе, да Агінскага

Магнацкі род князёў і графаў Агінскіх, уладароў герба «Агінец», вядомы нам з XIV стагоддзя. У свой час ён адыграў важную ролю ў грамадска-палітычным і культурным жыцці Беларусі, Літвы, Польшчы, Расіі. Агінскія валодалі зямлямі і мелі багатыя сядзібы. Толькі на тэрыторыі сучаснай Беларусі ім належалі маёнткі ў Слоніме, Чачэрску, Пінску, Віцебску, Маладзечне, Залессі, Гануце.

Былы дзяржаўны дзеяч, удзельнік паўстання Т. Касцюшкі 1794 года і выдатны кампазітар Міхал Клеафас Агінскі (1765–1833) атрымаў ужо абжыты маёнтак у спадчыну ад свайго дзядзькі – графа Францішка Ксаверы, у якога не было сваіх нашчадкаў. Новы гаспадар пражыў з сям'ёй тут амаль 20 гадоў і напісаў большасць сваіх паланезаў, рамансаў, мазурак. Вельмі многія лічаць, што менавіта ў Залессі нарадзілася яго славетная мелодыя «Развітанне з Радзімай». А вось краязнавец з Вілейкі А. Кляшнік сцвярджае, што натхніла на нараджэнне знакамітага паланеза летняя рэзідэн-

цыя Агінскіх у Гануце, якая знаходзіцца за 10 км ад Залесся на р. Вілія.

Сёння Залессе – гэта ўтульны і зялёны, чысцоткі і прыгожы куточак Гродзенскай вобласці. Вакол стромкія сасновыя лесы, азёры, імклівая і паўнаводная рака Вілія. Невялікая чыгуначная станцыя «Залессе» знаходзіцца амаль на паўдарозе ад Вільні да Мінска. Тут усё прасякнутае духам славетнага літвіна.

З 1990 года ў Залессі збіраюцца аматары музыкі і святкуюць угодкі былога гаспадара «Паўночных Афінаў». Шкада, што рэстаўрацыя прыгожай сядзібы Агінскіх, пабудаванай у стылі італьянскага барока, якая вядзецца з 1970-х гадоў, спынілася.

Сёлета спаўняецца ўжо 245 гадоў з дня нараджэння Міхала Клеафаса Агінскага, і яшчэ ёсць час хаць б падмаляваць фасады, каб не было сорамна перад сабой і шматлікімі гасцямі з далёкага і блізкага замежжа.

Мечыслаў СТАНКЕВІЧ, фота аўтара

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КІРАЎСКІЯ РУЧНІКІ – традыцыйныя тканяныя ручнікі, якія выраблялі ў вёсках Кіраўскага, Клічаўскага і Бабруйскага р-наў да 1930-х гг. Ткалі з адбеленага кужалю (валакно ачэсанага лёну) і белых баваўняных нітак (аснова, уток) у тэхніцы 1–2-уточнага і 4- і 5-нітовага пераброўнага ткацтва. Арнаментальную паласу на канцах ручнікоў ткалі з чорных і чырвоных баваўняных нітак бранай двухуточнай тэхнікай, асобныя элементы вышывалі крыжыкам. Узор шырыняю 20–30 см складаўся з простых і зубчатых ромбаў, разетак, прамавугольнікаў і аддзяляўся ад белага поля ручніка вузкім узорыстым пасачкам або радам асобна размешчаных ромбаў, разетак. Асаблівасць ім надаюць плеченыя «на клецках» і вязаныя кручком карункі, якія вызначаліся багаццем арнаментальных формаў (ромбы, трохкутнікі, крыжыкі, прамыя і хвалістыя лініі).

Канцы ручнікоў з трох бакоў абшывалі чырвонымі, белымі, чырвона-чорнымі мохрыкамі.

КІРКОР Адам Ганоры Карлавіч – (псеўданімы Янса Слівіна, Ян Валігурскі, Сабары і інш.; 21.01.1818, в. Слівіна, цяпер Манастыршчынскі р-н Смаленскай вобл. – 23.11.1886) – беларускі, польскі і рускі грамадскі дзеяч ліберальнага кірунку, этнограф, публіцыст, выдавец, гісторык, краязнаўца, археолаг, літаратуразнаўца. Член-карэспандэнт Імператарскага археалагічнага таварыства (1856), член Рускага геаграфічнага таварыства (1857), Акадэміі ведаў у Кракаве (1873), член Віленскай археалагічнай камісіі (з 1855), хавальнік Віленскага музея старажытнасцяў, ахвяраваў яму ўласную археалагічна-этнаграфічную калекцыю, сабраную ў час экспедыцыяў па Мінскай і Віленскай губернях. Вучыўся ў Магілёўскай (да 1834) і Віленскай (да

1838) гімназіях. У Вільні ў 1840–1860-я гг. выдаваў літаратурна-навуковыя альманахі: «Radegast» («Радэгаст»), «Памятныя кніжкі Віленскай губерні», «Pismo zbiorowe Wilenskie» («Віленскі альманах») і інш., часопіс «TeKa Wilenska» («Віленскі зборнік»), дзе змяшчаў свае працы па гісторыі і этнаграфіі Беларусі і Літвы. З 1872 г. у Кракаве. Чытаў лекцыі па славянскай, у т.л. беларускай, літаратуры ў Кракаўскім тэхнічна-прамысловым музеі. Вывучаў, папулярызаваў гісторыю, антрапалогію, матэрыяльную і духоўную культуру беларусаў, падкрэсліваў гісторыка-этнічную самастойнасць і самабытнасць беларускага народа, яго крэўнасць ці пэўнае падабенства з рускім, украінскім, польскім, літоўскім народамі. У працах «Рэшткі язычніцкіх звычаяў на Беларусі» (1839), «Аб этнаграфічнай мяжы літоўскай і славянскай народнасцяў у Літве» (1857), «Этнаграфічны погляд на Віленскую губерню» (1857–1859), «Этнаграфічныя нарысы Сувальскай губерні» (1873), у публікацыях «Літоўскае Палессе» і «Беларускае Палессе» («Жывапісная Расія», т. 3, ч. 1–2, 1882) даў этнічную і сацыяльна-побытавую характарыстыку тыпаў беларуса, адзначыў яго высокія духоўна-маральныя якасці (прывязанасць да зямлі, працавітасць, кемлівасць, даціпнасць), падкрэсліў самастойнасць

беларускай мовы, яе багатыя пісьмовыя традыцыі і інш. Падрабязна разгледзеў беларускую вуснапаэтычную творчасць: песні, прыказкі, прымаўкі, паданні на матэрыяле Ашмянскага, Лідскага, Свянцянскага, Вілейскага, Нясвіжскага, часткова Сакольскага паветаў, апісаў абрады і звычай (дажынкі, вяселле, пахаванне), гульні і танцы («Жаніцца Цярэшкі», «Падупачка», «Мяцеліца»), святы (Каляды, Купалле, Вялікдзень) і інш. У духоўнай культуры беларусаў вялікую ролю аддаваў міфалагічным крыніцам. У кнізе «Пра літаратуру братніх славянскіх народаў» (1874) найбольш выразна праявіўся цэласны, пазбаўлены прымітыўнага этнаграфізму падыход да беларускай культуры як да шматвяковай гістарычнай з'явы ў адзінстве пісьмовых і вуснапаэтычных, фальклорных відаў творчасці.

